

Η συνεργασία επιφανών κληρικών με τη Φιλική Εταιρεία

Αφιερώματα / 1821-2021: Ανάσταση του Γένους

Σωτήριος Μυλωνάς, Υποψήφιος Δρ. Θεολογίας

Όταν ο Γρηγόριος ο Ε΄ βρισκόταν στο Όρος, τον επισκέφτηκε ο Φιλικός Ιωάννης Φαρμάκης. Ο Γρηγόριος ενθουσιάστηκε με τη δράση της Εταιρείας, αλλά αρνήθηκε να γίνει μέλος, γιατί όντας κληρικός δεν μπορούσε να δώσει τον όρκο της οργάνωσης. Ο Ιωάννης Φαρμάκης αναφέρει χαρακτηριστικά για τον ενθουσιασμό του σεβάσμιου γέροντα σχετικά με τη λειτουργία της οργάνωσης *“εμένα μ’ έχετε που μ’ έχετε, όρκος απαραίτητος δεν είναι. Εάν ποτέ εις τα βιβλία της Εταιρείας βρεθεί το όνομά μου, θέλει διακινδυνεύση το Έθνος ολόκληρον και να προσέξουν οι Εταίροι μήπως βλάψουν το Έθνος αντί να το βοηθήσουν”*.^[1] Μάλιστα, ο Πατριάρχης ευχήθηκε για την ευόδωση του στόχου που δεν ήταν άλλος από την ελευθερία. Τη συνάντηση του Ιωάννη Φαρμάκη με τον Πατριάρχη αναφέρει και ο Εμμανουήλ Ξάνθος στα *Απομνημονεύματά του* ^[2]. Εξάλλου, όπως τονίζει και ο Σ. Τρικούπης, δεν ήταν δυνατόν να αγνοούσε ο Πατριάρχης ως πνευματικός πατέρας όλων των Ελλήνων τα

της Φιλικής Εταιρείας[3].

Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός πάλι έκρινε απαραίτητη τη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των Χριστιανών, έχοντας έτσι κοινή σκέψη και πρακτική με τα μέλη της Φιλικής Εταιρείας, της οποίας την ύπαρξη και ίδρυση, την περίοδο αυτή, αγνοούσε ακόμη[4]. Ωστόσο, υπήρχε σύμπλευση στη σκέψη σχετικά με την αναγκαιότητα ύπαρξης συνδέσμου μεταξύ των Ελλήνων, έναν σύνδεσμο που θα πρέπει να στηρίζεται στην αγάπη προς το έθνος και στην αλληλοϋποστήριξη[5]. Η στάση του Γερμανού και το ενδιαφέρον του για την ελευθερία οδήγησε τους Φιλικούς να στραφούν προς αυτόν, γιατί μέχρι τότε η οργάνωση ήταν επιφυλακτική, όσον αφορά τους προύχοντες της Πελοποννήσου και τους υψηλόβαθμους κληρικούς[6]. Πράγματι, ο Γερμανός μυείται στην οργάνωση και συνεχίζει την πολιτική του δράση με ακόμη περισσότερο ζήλο. Συγκεκριμένα, η ένταξή του στη Φιλική Εταιρεία αποτέλεσε σταθμό για την πορεία όλης της οργάνωσης του αγώνα στην Πελοπόννησο. Αυτό δεν είναι ένα αβάσιμο συμπέρασμα, αλλά μια διαπίστωση κατόπιν προσεκτικής παρατήρησης της δράσης του μητροπολίτη. Ο ίδιος προσωπικά αναλαμβάνει να προσηλυτίσει τους πιο σημαντικούς παράγοντες της γένους.

Και ο Γρηγόριος Δικαίος όμως, ευρισκόμενος στην Κωνσταντινούπολη γνώρισε πλήθος κόσμου μεταξύ των οποίων και τον Φιλικό Παναγιώτη Αναγνωστόπουλο, ο

οποίος τον μύησε στη Φιλική Εταιρεία. Ζήτησε με επιτακτικό τρόπο από τον Αναγνωστόπουλο να του φανερώσει τους αρχηγούς της Φιλικής Εταιρείας. Όταν ο Αναγνωστόπουλος αναγκάστηκε να του αποκαλύψει ότι δεν υπήρχε κανένας αρχηγός, τότε ο Παπαφλέσσας έγινε και εκείνος μέλος της Ανώτατης Αρχής. Αμέσως μετά στάλθηκε στις παραδουνάβιες ηγεμονίες με σκοπό την κατήχηση των Ελλήνων της περιοχής. Τον Οκτώβριο του 1820 γνωρίστηκε με τον Αλέξανδρο Υψηλάντη[7]. Στη συνέχεια, επιστρέφει στην Πελοπόννησο, στο Άργος. Προκαλεί δυνατές εντυπώσεις, αρνητικές και θετικές. Εκεί κατέβαλε πολλές προσπάθειες για να αφυπνίσει τους Έλληνες της Πελοποννήσου να επαναστατήσουν κατά της τυραννίας των Τούρκων[8]. Επίσης, ως φιλικός εργάστηκε συνεργάστηκε με τον Περραιβό για την σχεδόν ταυτόχρονη έναρξη της επανάστασης στις επαρχίες της Πελοποννήσου. Αυτό ήταν επιταγή του πυρήνα της Φιλικής Εταιρείας[9] και προετοιμάστηκε από τα δίκτυα τόσο των κοινοτικών όσο και των εκκλησιαστικών παραγόντων της κάθε επαρχίας[10]. Στην Πελοπόννησο κινήθηκε με φαναριώτικη διπλωματία και κατόρθωσε να διαδοθεί στους κύκλους των μελών της Φιλικής Εταιρείας Ύδρας, Σπετσών και Πελοποννήσου ότι ήταν βέβαιη η επιτυχία της αποφασιστικής πλέον εξέγερσης, καθώς κινήθηκε ως έμπειρος πολιτικός δημιουργώντας το κατάλληλό κλίμα για την επίτευξη των στόχων του[11].

Ένας ακόμη φιλικός ο Άνθιμος Γαζής, φορέας της εθνικο-επαναστατικής σκέψης, με έντονη πολιτική δράση αποτελεί ένα από τους πιο συνειδητούς πρωταγωνιστές της νεοελληνικής αναγέννησης. Μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και γρήγορα αποτέλεσε έναν από τους αρχηγούς της οργάνωσης[12]. Βέβαια, ο Γαζής δεν μυήθηκε αμέσως, τουναντίον κόπιασε αρκετά ο Σκουφάς για να τον πείσει να γίνει μέλος, αλλά δεν τα κατάφερε. Την ίδια μοίρα είχαν και οι προσπάθειες του Τσακάλωφ στη Ρωσία. Η κατάσταση αυτή οδήγησε τα πράγματα στην αποστολή του Ξάνθου στο Πήλιο για να μεταπείσει τον Άνθιμο. Θεώρησαν οι φιλικοί ότι θα ήταν πολύ καλό για την πορεία του αγώνα να είναι μέλος της Εταιρείας, γιατί έλπιζαν αρκετά στην επιρροή του Ανθίμου επί του Καποδίστρια σχετικά με την ανάληψή της αρχηγίας του αγώνα[13]. Στις 22 Σεπτεμβρίου του 1818 υπογράφηκε στην Κωνσταντινούπολη, το λεγόμενο «Υποχρεωτικό», που ουσιαστικά ήταν ένα συμφωνητικό μεταξύ των ιδρυτών και των Παναγιώτη Αναγνωστόπουλου και Παναγιώτη Σέκερη. Λίγο καιρό αργότερα, το συμφωνητικό το υπέγραψε ο Άνθιμος Γαζής βρισκόμενος στη Μαγνησία[14]. Το κείμενο αυτό δέσμευε ομόφωνα ότι όλα τα μέλη της Αρχής απειλούνται με την ποινή της έκπτωσης σε απλό μέλος, εάν δεν εγκαταλείψουν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία προς όφελος της οργάνωσης. Βέβαια, αυτό δεν αφορούσε τους ιδρυτές της, γιατί από καιρό είχαν εγκαταλείψει τις ιδιωτικές τους απασχολήσεις[15]. Περίτρανα απέδειξε ο Γαζής ότι ήταν διατεθειμένος να υποστηρίξει και να κοπιάσει για την επίτευξη των

στόχων της οργάνωσης και κατά συνέπεια του έθνους. Μάλιστα, σε επιστολή του προς τον Ξάνθο υπογραμμίζει ότι θα πραγματοποιήσει περιοδεία στην Ελλάδα, γιατί, όπως έλεγε, έχουν ανάγκη οι πατριώτες από μόρφωση και πολιτισμό, γιατί αγρίεψαν πνευματικά[16]. Μάλιστα, δεν είναι λίγοι σε αριθμό οι άνθρωποι οι κάτοικοι της Μαγνησίας που μνήθηκαν στην οργάνωση, καθόσον ο Γαζής βρισκόταν στην Ζαγορά και εργάζονταν ως δάσκαλος[17]. Επίσης, λίγο πριν το γενικό ξεσηκωμό κατόρθωσε να κατηχήσει και τον διοικητή της Μακρυνίτσας που διέθετε μεγάλη περιουσία και θα μπορούσε να βοηθήσει σημαντικά τον αγώνα[18].

Εξάλλου, και η πολιτική δράση του Θεόφιλου Αλεξανδρείας άρχισε με τη μύηση του στη Φιλική Εταιρεία. Υπεύθυνος για την ένταξη του Πατριάρχου στους κόλπους της οργάνωσης ήταν ο Πελοπίδας Αντώνιος[19]. Ο Θεόφιλος ενήργησε άμεσα για την ανεύρεση οικονομικών πόρων που ήταν απαραίτητοι για την πορεία του αγώνα και κατάφερε να συγκεντρώσει το υπέρογκο για την εποχή ποσό των 2.000 γροσιών που έδωσε στην οργάνωση. Έκανε επίσης, εύστοχες διπλωματικές κινήσεις δίνοντας συστατικές επιστολές στους Φιλικούς Πελοπίδα Αντώνιο και Δημήτριο Ύπατρο [20] για να μπορούν να κινηθούν άνετα μεταξύ των εύρωστων οικονομικά ελλήνων της Αιγύπτου και να συγκεντρώσουν σημαντικά οικονομικά ποσά. Επίσης, ο Θεόφιλος αλληλογραφούσε και με τους φιλικούς της Σμύρνης ενισχύοντας τους οικονομικά, αλλά και με αρκετούς σημαίνοντες κληρικούς και λαϊκούς άνδρες της εποχής του[21].

Τέλος, ο Καρύστου Νεόφυτος μνήθηκε στη Φιλική Εταιρεία τον Ιανουάριο του 1821 και έκτοτε ξεκίνησε τη δράση του ως «απόστολος» της οργάνωσης στην Αθωνική πολιτεία, και στη συνέχεια βρέθηκε στη Μικρά Ασία και κατόπιν στη Σάμο [22]. Η πολιτική του δράση διαφαίνεται και μέσα από την αλληλογραφία του με τον αρχιστράτηγο Δημήτριο Υψηλάντη. Ο τελευταίος αναγνωρίζει στο πρόσωπο του επισκόπου έναν άξιο πολιτικό άνδρα που γνωρίζει να ενεργεί με οργάνωση και πατριωτισμό[23].

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

[1] Ι. Φιλήμων, (όπως σημ. 60), σ. 316.

[2] Εμ. Ξάνθος, (όπως σημ. 140) σ. 145.

- [3] Σ. Τρικούπης, (όπως σημ. 127), σ. 85.
- [4] Α. Φραντζή, *Ιστορία της Αναγεννηθείσης Ελλάδος*, εν Αθήναις 1839, σ. 69.
- [5] Δ. Καμπουρόγλους, *Μελέτη περί του βίου και της δράσεως του Παλαιών Πατρών Γερμανού 1771-1826*, σ. 25-26.
- [6] Ι. Φιλήμων, (όπως σημ. 60), σ. 21.
- [7] Κ. Βοβολίνης, (όπως σημ. 19), σ. 107.
- [8] Ν. Σπηλιάδης, *Απομνημονεύματα ήτοι Ιστορία της Επανάστασεως των Ελλήνων*, σ. 31
- [9] Β. Παναγιωτόπουλος, «*Η έναρξη του αγώνα της ανεξαρτησίας, στην Πελοπόννησο. Μια ημερολογιακή προσέγγιση*», Πρακτικά του ΣΤ΄ Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών, τ. Γ΄, σ. 459.
- [10] Δ. Τζάκης, «*Η Εφορία της Φιλικής Εταιρείας στην Πελοπόννησο: Σκέψεις για τη συμμετοχή των τοπικών ηγετικών ομάδων στο εθνικό κίνημα*», σ. 97-110.
- [11] Κ. Βοβολίνης, (όπως σημ. 19), σ. 94.
- [12] Γ. Ζιούτος, *Άνθιμος Γαζής*, σ. 12.
- [13] Γ. Ζιούτος, (όπως σημ. 165), σ. 349.
- [14] Σ. Τρικούπης, (όπως σημ. 127), Α΄, σ. 314.
- [15] Ε. Ξάνθος, (όπως σημ. 140), σ. 177.
- [16] Ι. Φιλήμων, (όπως σημ. 60), σ. 12-13.
- [17] G. Finlay, (όπως σημ. 104), σ. 217.
- [18] Ι. Κορδάτος, (όπως σημ. 92), σ. 70.
- [19] Φωτάκος Χρυσανθόπουλος, *Βίοι Πελοποννησίων ανδρών και των έξωθεν εις την Πελοπόννησον ελθόντων κληρικών, στρατιωτικών και πολιτικών των αγωνισαμένων τον αγώνα της επανάστασεως*,

σ. 312

[20] Β. Σκαφιδάς, «Ο Δημήτριος Ὑπάτρος», *Ηπειρωτική Εστία* 2(1953) (όπως σημ. 167) σ. 231, πρβλ. Α. Γούδας, (όπως σημ. 56), σ. 102.

[21] Κ. Βοβολίνης, (όπως σημ. 19), σ. 141-142.

[22] Α. Γούδας, (όπως σημ. 85), σ. 46.

[23] Εμ. Σαγκριώτης, *Νεόφυτος επίσκοπος Καρύστου*, σ. 56.

<https://bit.ly/3yrmEqg>